

AŻBY (454) *cn i pt*

cn (451), *pt* (3).

ażby (378), **ażeby** (76); *ażby MetrKor* (4), *PatKaz II*, *BielŻyw*, *RejPs* (5), *ConPiotr*, *LibMal* (3), *RejJóz* (2), *SeklKat*, *HistAl*, *MurzHist* (2), *MurzNT* (5), *Diar* (5), *GliczKsiąż* (2), *KrowObr* (5), *RejWiz*, *UstPraw* (2), *RejFig*, *RejZwierz*, *BibRadz* (18), *GrzegRóżn*, *KochSat*, *KwiatKsiąż* (2), *RejAp* (3), *GórnDworz* (5), *RejPos* (13), *BiałKat*, *BielSat*, *GrzegŚm*, *KuczbKat* (12), *RejZwierz* (5), *BielSpr* (7), *WujJud*, *RejPosRozpr*, *BudBib* (6), *MycPrz*, *BudNT* (2), *CzechRozm* (11), *ModrzBaz* (14), *SkarJedn* (2), *StryjKron* (3), *CzechEp* (16), *NiemObr* (6), *GórnRozm* (2), *KochSz*, *ReszHoz*, *WerGośc*, *KochPieś*, *GostGosp* (4), *Phil*, *OrzJan* (7), *WyprPl*, *LatHar* (3), *WujNT* (35), *SiebRozmyśl* (2), *WitosłLut*, *GrabPospR* (2), *SkarKaz* (8), *CiekPotr* (3), *CzahTr*, *PaxLiz*, *SkarKazSej*; *ażeby BierEz* (2), *TarDuch*, *MiechGlab*, *OrzRozm* (3), *Mącz*, *OrzQuin* (22), *SienLek*, *BielRozm*, *ZawJeft* (2), *WysKaz*, *KmitaSpit*; *ażby* : *ażeby LibLeg* (5 : 1), *FalZioł* (15 : 16), *GlabGad* (1 : 2), *GroicPorz* (8 : 3), *Leop* (10 : 2), *BielKron* (40 : 1), *SienLekAndr* (1 : 3), *HistRzym* (4 : 2), *Strum* (1 : 1), *SkarŻyw* (7 : 1), *ZapKościer* (1 : 3), *ActReg* (4 : 2), *SarnStat* (29 : 3).

a oraz e jasne.

Sł stp: *ażby*, *Cn brak*, *Linde XVII w.*: *ażby s.v. aż*.

I. Spójnik (451) :

1. Wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe (405) :

a. *Czasowe, niekiedy z odcieniem celowym lub skutkowym; donec, quoadusque, quousque, usquedum Vulg* (140) : *warz że ti rzeczy wżytki ażeby trzecia część wyrwała/ á potim przecedziwfi piy ten firop FalZioł I 17c; ty wżytki rzeczy przetłutz á warz z winem aż by wżitko wino mywrzało [!] FalZioł I 104d; á day krwi idz poki może trwać ażeby począł mdleć. FalZioł V 67v (18); GlabGad H6v; zburzywży ziemie Bořznę/ Serwią y Bulgarią, zořtał fie v Dunaia ażeby horda Czarzowa nadeřzła. MiechGlab 17; RejPs 102; LibLeg 11/44v; SeklKat Z2; i tamże mieřzkáicie pokibyřcie zonąd niewyřzli (marg) trřáicie ařzbyřcie wyřzli (–) MurzNT Matth 10/11 (3); Diar 86 (2); GroicPorz ii; Leop Matth 18/30 (8); RejZwierz 137v; BibRadz 1.Mach 4/46 (6); Herkules ty wżytki dáry zořtáwił v krolá/ ářby fie wroćił od złotego runá s Kolchis/ toř to miał wzyąć. BielKron 54 (9); RejPos 246v; GrzegŚm 60; KuczbKat 130 (2); niecháli ich ták s pokojem w owym zámknieniu/ ářby rády nábyli/ co s nimi czynić BielSpr 45v (4); RejPosRozpr c; BudBib Ion 4/5 (4); BudNT Matth 18/30; CzechRozm 265 (3); CzechEp 355 (10); NiemObr 148 (2); KochTarn 75; ActReg 10; GostGosp 32; ZapKościer 80v; podał go kátom ářby zápláćił wżytek dług [tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum] WujNT Matth 18/34 (18); SarnStat 432 (3); ná wygnániu w obcey řtronie mieřzkáiąc/ ářby nawyřzly káplán vmárl: dopiero fię do řwoiey oyczyzny wroćił. SkarKaz 315a; CiekPotr 33.*

Połączenia: »do (tego) czasu ... ażeby« (3): *Niewinność á řprawiedliwořć ty mie niechay do czařu záchowáią ář bych ia doczekał przyřćia twego RejPs 37; BielKron 466; wřzákře zdáło fie im zmyřlác/ y táic tę rádeř/ y pořtánowanie do czařu/ ářby pierwey rzeczy przynaleřzące/ y potrzebne ná ták wielkå woynę zgotowáli. StryjKron 215.*

»dotąd ażeby« : *y folgować niemař ani pracéř/ áni řtárániu/ áni pilnořći řadnéy do tąd/ ářby [...]* móřł fie przywróćić řadny pokóy *OrzJan 133.*

»poki ażby« : tedibifmi radzily to abi yey m. tam zostala Turka niegniewayacz. poki azbi sye tego latha sprawi waleczne przetoczili. *LibLeg* 11/42v.

»poty ... ażby« : ma być do więzienia wzięt/ y tám poty záchowan/ áz by ofądzoney rzeczy dofyć vczynił. *GroicPorz* cc4.

»tak długo ... ażby« (25): á warz tak długo ażeby trzecia część wyrzwała *FalZioł* V 98v (6); *LibMal* 1548/145 (2); *GroicPorz* q2v; *UstPraw* D4v; S tey przyczyny poľtan był ná Kowno/ ták długo być w więzieniu/ ázby Kozak bráth iego przyiechał *BielKron* 402v (3); *RejPos* 246v; *BielSat* D; *BielSpr* 38; *SkarJedn* 142; bić go knutłami kazał/ ták długo/ aľzby fię Chryřtuľa zárzekł. *SkarŻyw* 75; *GostGosp* 32 (2); *SarnStat* 521 (5).

b. Czasowo-warunkowe; antequam, donec, nisi, priusquam, quoadusque Vulg (223) : *MetrKor* 37/2v (3); *BierEz* 14v; *PatKaz II* 61v; Liřtopad. W mym [!] czałie krwie nie puľzczay/ ażby thego była pilna potrzeba *FalZioł* V 48v (5); *BielŻyw* 39; żadnego za krola nie bierzą, ażeby miał nos wielki *GlabGad* N7v (2); *LibLeg* 7/98v; *ConPiotr* 33v; Aż by był ślep a nie widział Toż by ciebie nie miłował *RejJóz* C7v; *MurzNT Matth* 24/34 (2); że posłowie nic sprawować nie chcieli, ażby im było co od panow powiedziano in causa religionis *Diar* 38 (2); *GliczKsiąż* B5 (2); A niema być s niego [imienia] ruľzon/ áze by był právem o to poćiągnion *GroicPorz* q3 (6); *KrowObr* C4 (2); *UstPraw* B4; *BibRadz* 1.Cor 4/5 (8); *BielKron* 383 (14); *KwiatKsiąż* E2v (2); Szkodáby ázeby to ná Seymie być nie miáło *OrzQuin* Z3; *SienLekAndr* a3v; *RejAp* 115 (3); *GórnDworz* Cc3 (2); *HistRzym* 22 (2); *RejPos* 158 (4); *BialKat* 136; *KuczbKat* 175 (8); *RejZwierc* 81 (3); *BielSpr* 38; *WujJud* 225v; *BudBib* 2.Mach 2/7; *BudNTAct* 23/12; *CzechRozm* 91v; Bo vrzędowi niegodzi fię onych imác/ [...] ażby byli právem przekonáni. *ModrzBaz* 141 (7); *SkarŻyw* 459 (4); *CzechEp* 373 (4); Ináczezy fię obaczyć nie mogą/ ázby fię cofnęli z tey obľdliwey drogi *NiemObr* 80 (2); *GórnRozm* Lv (2); *KochSz* B4; *WerGośc* 230; *ActReg* 110 (3); *GostGosp* 166; Cóż/ ázaľmy o tym wřzyľtkim nie wiedzieli/ ázbyř nas vpomniał. *OrzJan* 125 (6); *LatHar* 693 (2); Bo y w gonitwách prácuiący nie bierze wieńcá/ ázby právnie wygrał. [nisi legitime certaverit] *WujNT* 2.Tim 2/5 (8); *SarnStat* 424 (9); *SiebRozmyśl* Gv (2); *WitořLut* A2; *KmitaSpit* C6v; Y nikt ľobie tey czći nie bierze/ ázby był wezwány ná to *SkarKaz* 240b; Bo rozumiał iż nie mógl zleczyć P. IEZVS w niebytnořci/ iedno ażby obecnie ofobą ľwá w dom iego przyřzedł. *SkarKaz* 419a (8); *CiekPotr* 38 (2); *PaxLiz* E3; *SkarKazSej* 673a.

Poľczenia: »nie ... ażby drzewiej« (4): iż imieniá Cefarskiego żadnym obyczáiem nie miał ľobie przywáľzczác/ ázby drzewiej kroleřthwo Dáriuľa Cefarzá otrzymał. *HistAl* F7v; *GrzegRóżn* D4; *BudBib* I b2; *ModrzBaz* 93.

»nie ... ażby pierwej« (57): *MetrKor* 34/268; Abowiem by ty był rozum miał/ W řtudniá by był nie wřtěpowáľ: Ażeby pierwey opátrzył/ Kędyby zářię wyľkoczył. *BierEz* H3v; *FalZioł* I 1b; *RejPs* 198v; *Diar* 40; *GroicPorz* r3 cf »nie pierwej ... ażby« (2); áby żadny tákowy do kořciołá niebył puľtzon/ aľzby pierwey żonę porzucił *KrowObr* 234v (3); *Leop* 1.Cor 15/36 (2); *BibRadz* I 141c marg; *BielKron* 392 (8); *HistRzym* 64; *RejPos* 55v (2); *KuczbKat* 135 (2); *MycPrz* II C4v; *CzechRozm* 182v cf »nie drzewiej ... ażby« (3); ktory niechce ináczezy chorego vleczyć/ iedno ażby też ľam pirwey chorował. *ModrzBaz* 68 (4); *SkarŻyw* 27; *StryjKron* 782 (2); *CzechEp* [413]; *NiemObr* 158; *ReszHoz* 126; *Phil* P4; Abo iáko może kto wnidź do domu moczarzewego/ y ľprzęt iego rozchwyćić: ázby pierwey

związał mocarzą onego? [*nisi prius alligaverit fortem*] toż więc dopiero dom iego łplundruie. *WujNT Matth* 12/29 (6); *SarnStat* 1266 (8); *GrabPospR* K3 (2).

»nie ... ażby (w)przod« (3): áby nie odieźdzał z Egiptu ázby przed álbo Syrácyná poráził álbo z Egiptu wyгнаł. *BielKron* 179; áby fie nigdy zá żadną rzecz nie chwytałi/ ázby wprzod iálnymi świádectwy łłowá Bożego przekonáni byli. *CzechRozm* 5 (2).

»nie drzewiej ... ażby« (2): tedy pewnie nie drzewiej krołowác może/ ázby pierwey Antychriftá łtrącił. *CzechRozm* 182v (2).

»nie pierwey ... ażby« (11):Wierzyciel ná łwego dlužniká dobrá/ nie pierwey łye ma tárgác y imowác łye ich/ áz by pierwey przeciw rękoymiemu práwem czynił. *GroicPorz* r3; *Leop* 1.*Cor* 15/36; gdyż by temu nie pirwey kto dołyc vczynił/ ázby mułiał włzytek łwiát zwalczyć. *GórnDworz* Hhv; *KuczbKat* 90; *ModrzBaz* 98v; *SkarJedn* 260; *ActReg* 122; tedy tákowy od łądu nie ma piérwey odiść/ ázby dołyc vczynił o co ielt zdan [*neque de iudicio prius recedat: nisi satisficiat*] *SarnStat* 798 (4).

c. Celowe (32) : *RejPs* 172; *Leop* 2.*Reg* 15/34; prołi áby vmnieyłzył dni iego/ ázby corychley ogládał koniec bolełci łwoich *BibRadz* I 276b *marg*; *BielKron* 54v; *Mącz* 413a; którę dobrodźieyłtwo ázebył tym wdźięczniéy ode mnie przyiał/ obácł niedołtátki łwoie *OrzQuin* Q4 (8); chćiało mi łye niéco mędrłzym o tym przypomniéć/ ázeby oni w tho wełrzawłzy łzérzey łye o tym bádałi *SienLek* V4v; *HistRzym* 93v (2); *RejPos* 15 (4); *BielSpr* 75; káz nołóć wodę/ léyże w óno łozyłko ázby błoto było *Strum* G; *SkarŻyw* 507; *ZapKóścier* 21v; pierwey dách zrzuca potym łciány rozwała: á dopiero też y grunt wybiera zły: ázby łię dobrego dobrał. *CzechEp* 224; gdy przyłzło do pogrzebu/ chćiał go mieć bárzo známienitym/ á żeby było Ezáiałzowe Proroctwo o nim. *WysKaz* 44; *SarnStat* 1175 (3).

Połączenia: »na to ... ázeby« (2): ná toć Bog tego Bábilónłkiégo Królá połtáwił/ [...] ázeby przezeń [...] młcił łye krzywdy łwéy. *OrzQuin* Y3 (2).

»przeto ... ázeby« : Ktory cię ná tym przeto połtáwił vrzędzie/ Ázebył łprawiedliwość czynił łciłńionemu *BielRozm* 7.

d. Skutkowe albo stopnia (7) : *MurzHist* M; Przetho wam da Pan miełá byłcie iedli nie ieden dzień [...] ále cały miełiac: áz wam polełie przez nozdrzá wálłe/ y áz by wam iuż omierzłó *Leop Num* 11/20; *RejFig* Aa2v; á w łwoimby go powiełcie mieć niemogł/ ázby go z inłzego powiátu dołtáwác mułiał. *ModrzBaz* 75; mnieby fie ták zdáło: Kulą porázić/ ázby mu wełbie zágrzmiáło. *WyprPl* C3v.

Połączenia: »tak barzo ażby«: á zołtki gich vpiecz na tey czegle, ták barzo ażby fie mogły zetrzeć na proch *FalZioł* V 92.

»taki ... ażby« : Dać wam taką Lacinę/ áz by wam łzło wpięti. *KochSat* C2v.

e. Sposobowe (3) : thedy w nim dobrze wodę połtánowić/ ázeby kráie wodá dobrze oblałá/ á ná obu kóncu żeby dźiurkámie ciéklá. *Strum* C4; *ActReg* 54.

Połączenie: »tak ... ażby«: a nas iuż tak raez miłóciwie łobie dochowac az był nas doprowadził do łwiętey ofiadłóci łwoiey. *RejPs* 89.

2. Dopelnieniowe (44) : *LibLeg* 4/26; Szedł k niemu Piotr s. áby vbłagał okrutniká/ á żeby przełtał rozłewác krwi Krzełciánłkiey. *BielKron* 142v; Tego v Pána łwego niewolnik żaden niema/ ázeby co miał domá ná poły z Pánem łwym. *OrzQuin* P4 (3); Rozumiéćie ázeby mnie toż nie trapiłó Niełczęłcie? *ZawJeft* 42.

a. W zdaniu nadrzędnym: *czekać, oczekiwać, poczekać itp.* (20) : *TarDuch* Ev; stall cząkayacz aż by mv Trzewyky wynyefzyono *LibMal* 1545/ 103; *MurzHist* B; Bo rzeczy ftworzone z wielką chucią oczekawaią/ ażby fie okazáli fynowie Boży [*revelationem filiorum Dei exspectat*] *BibRadz Rom* 8/19 (2); *BielKron* 306v (2); Tego ia czekam/ áżebyście mi to pokazáli *OrzQuin* X; *Górndworz* T7 (2); *HistRzym* 119v; *RejPos* 245v; co powiadaią iż lepiej poczekác ażby fie wzyfscy zgodzili. *RejZwierc* 259 (2); *NiemObr* 136; *LatHar* 566; *WujNT Iac* 5/7 (3); *CzahTr* K4v.

b. W zdaniu nadrzędnym: *chcieć, potrzebować itp.* (18) : pothemvích chce hořpodar moy. ałchbi řzye vmylořczywil Bog *LibLeg* 11/168 (2); tylko tego potrzebá/ áżeby ci podřkárbiowie nářzy Iudařzmi niebyli *OrzRozm* Hv (3); Boże vchoway/ áżebyř ty ták řzláchetný rzeczy nie pořwięciwřzy/ miał s tąd precz odiřć *OrzQuin* M2 (6); prořbami nalęgali áżeby m nakłádu y prácęy nieżałował *SienLekAndr* a3 (3); *CzechRozm* 131; y profięli v vrzędu nařego foltiřkie^o áżeby m dopuřczyli v xzięgy naře mieiskie wpisacz řzume pięniędzi *ZapKořcier* 87 (2); *ZawJeřt* 20.

3. *Podmiotowe* (1) : to řye nigdy nie naydźie/ áżeby kiedy Polřká zdrycę přeřiwo Królowi řwemu Polřkięmu vrodźiła *OrzQuin* Q2v.

4. *Przydawkowe* (1) : Ia dziekuię Iozephie za tve winřzowanie Ktores mnie ty vczynił o mym miłym panie Až bych mu trzecięgo dnia miał picie podawać *RejJóz* K

II. *Partykuła pytajna; czemuřby* (3) : Dáleko lżeřřzym niř ty/ niřko fie klániamy/ [...] Ažby tobie pořłowi Páńřkięmu wielkięmu/ Niemiałbych cźci vczyniř *RejWiz* 179; zařeřmy bogářřzych pánow/ więřřzych krolow/ křiąřat nieřkaráli/ á ich vpor přełomili/ ářbyřmy tego wřzetecźniká niemieli řkaráć *BielKron* 246v; Gdy to pořelřtvo řpráwił/ rzeklá: á ia nań y pátrzyć nie mogę/ aż bych do niego iřć miála? *Skarřzyw* 135.